

До читачів в Україні і світі

2022-й рік уже став історією. Ця цифра назавжди закарбована в нашій пам'яті. Адже на цей рік ворог запланував знищення української державності. Лише завдяки титанічному подвигу воїнів та колосальному єднанню нації нам вдалося відвернути найгірший сценарій та дати відсіч орді. Так твориться історія. Так постає нація переможців.

Важливо, щоб правдива історія цього року не загубилася. Щоб вона звучала у світі українським голосом, щоб вона збереглася у видатних творах для майбутніх поколінь. Бо правда – це один із найточніших різновидів зброї. Тому хочу подякувати українським письменникам та письменницям за те, що тримають культурний фронт, доказом чого слугує ця антологія.

Окремо хочу відзначити, що в ній є й тексти письменників, які вступили до лав Збройних сил України. Сто років тому їхній попередник, видатний поет і сотник армії УНР Євген Маланюк риторично запитував: «Стилет чи стилос?» Нині ці воїни продовжують його справу, засвідчуючи тяглість поколінь і завершуючи боротьбу, що почалася задовго до

2014 року. Час поставити в цій боротьбі крапку, а письменники мають до цього хист.

Воєнний стан – це не тільки правовий режим існування держави під час війни. Це ще й нагадування про козацький стан – військовий табір, що ставав фактично фортецею в часи воєн і битв. Минулого року вся наша країна перетворилася на такий стан – нездоланну фортецю, над якою майорить синьо-жовтий прапор. Упевнений, що завдяки мужності й професіоналізму українських воїнів, завдяки єднанню українського суспільства і за дружньої підтримки наших партнерів у світі ця фортеця поверне собі всі свої території.

Слава Україні!

*Головнокомандувач Збройних сил України
генерал Валерій Залужний*

Cenk

Моя війна розпочалася 27 лютого 2014 року із ранкових новин про захоплення невідомими у камуфляжах без шевронів та зі зброєю Ради міністрів Криму і Верховної Ради Криму. Правда, ці події ми не називали тоді словом «війна», бо бойові дії не точились навколо півострова. Але росія заздалегідь ретельно змащувала маховик репресій, аби запустити його відразу ж. Решат Аметов – перша цивільна жертва, він вийшов із мирним протестом проти окупації на центральну площу Акмесджита (Сімферополя), а через кілька тижнів його понівечене тіло зі слідами катувань знайшли в лісі. Тоді для всієї країни ця історія стала дикістю, що не вкладалась у голову, а сьогодні українська земля огортає собою тисячі невинно убієнних росіянами. І такі історії воєнних злочинів комусь можуть видаватися лише приголомшливою статистикою, але для нас кожна з них – кровоточивий рубець на серці, кількість яких лише збільшується, а загоюватись вони будуть десятиліттями.

Всі ці роки росія перетворювала Крим на свою колонію: мілітаризація, заміщення населення, зміна ідентичності

і руйнування культурної спадщини, придушення свободи слова і представницьких інституцій корінного народу. Після повномасштабної агресії півострів перетворився на один з основних плацдармів, з якого запускають ракети на інші терени України, та став рольовою моделлю для окупації нових територій.

Ці дев'ять років окупація відокремлювала півострів від материка – люди чим далі, тим більше починали жити у різних реаліях: діти, які народилися в окупації, вже пішли у школу, телик займався цілодобовим промиванням мізків пропагандою, каральні органи породжували тотальний страх та недовіру, що призводило до капсулювання мешканців, змушуючи їх зосереджуватись лише на побутових питаннях. Для пасіонарної частини кримських татар, у ціннісній прошивці яких питання гідності та свободи мають екзистенційне значення, залишилось або вчергове мігрувати з батьківщини, або діяти і піддаватись постійним репресіям.

Війна повернула Крим у порядок денний України, так само як і у свідомість мешканців Криму – неминуче наближення деокупації. Тектонічні плити, що розходились, розпочали стрімко рух одна до одної. Акти геноциду, вчинені росіянами в Бучі та Маріуполі, проявлялись болючими написами на лавочках у Севастополі, люди похилого віку читали дуа (молитви) за загиблими, родини на півострові знаходили спосіб передавати гроші для волонтерських ініціатив. А ще я добре пам'ятаю серпневу «бавовну» в Новофедорівці, а потім і в інших місцях півострова, коли мої друзі – кримські татари – ходили одне до одного на святкову каву, ділились тими ж мемами, що і їхні співвітчизники

у Києві або Дніпрі, мій непитуший родич на radoщах напився солодкої домашньої вишневої настоянки, а інші на весіллі увімкнули «Червону калину», за яку зрештою поплатилися арештами і штрафами.

У цій ненормальній нормальності та феноменальній резистентності гартується вільна й суб'єктна українська політична нація, яка вже не віктимізує себе, а стає прикладом боротьби і сміливості для світу. Для українців – це війна за своє існування та майбутнє держави, і так само – для кримських татар, які по обидва боки штучного кордону на Чонгарі вигризають свою ідентичність та землю від окупантів. Бо тут третього не дано: або ми перемагаємо ворога, або нас не існує. Тому свою війну ми називаємо просто – Сепк*. Дженк, який розпочався з Криму та який має завершитись на півострові.

За цей період повномасштабної війни вже не раз ловив себе на флешбеках із 2014-го. В часи великої війни я часто спостерігаю, як родинні зв'язки рвуться, багаторічна дружба зникає, а десь, навпаки, люди, які ледь знайомі, стають одне одному найближчими. Бо окупація і війна – це про крихкість людських стосунків. У 2014 році я пройшов через ціннісне очищення свого оточення, яке в той чи інакший спосіб відповідало на питання «Чий Крим?»: хтось сідав за гарячу лінію нашої кримської ініціативи та приймав сотні дзвінків на день, хтось виводив на проукраїнські мітинги людей, а хтось почав виробляти російську пропаганду про Крим або голосно чи тихо вторувати їй, ще дехто – з'являлись на

* Сепк/Дженк (кримськотатарською) – війна.

Музика для солдата

Музика робить із солдата людину і дарує цій людині доволі цінне бажання – жити. Жити заради майбутнього, жити, щоб відчувати теперішнє і не забувати минулого. Згадувати і мріяти, ловити хоч би зрідка силу моменту, коли, схоже, більшість когнітивних і сенсуальних функцій після усіх цих важких місяців уже відімкнені як рудиментарні.

Коли почалося, мій мозок викреслив зі списку своїх потреб пізнання і чуттєвість. На передній план вийшли інстинкти: заціпеніння, страх і пригнічення маніакально переслідували мене в перші тижні великої війни. Прослуховування музики здавалося блюзнірством і святотатством. Хіба можна в ці дикі дні слухати музику? А головне – який у цьому сенс, якщо завтра ми всі загинемо на полі бою або в катівнях? Та минув час, механізми, що відповідають за баланс повноцінного життя, почали відновлюватися, і музика знову посіла важливе місце в моєму житті. Одне з чільних. Коли горить і болить зсередини, коли хочеться кричати або наглухо замуруватися у стіну відлюдності, я слухаю музику.

Зі мною служить Худя. Колишній хіпар із київського Подолу, а нині – тобто у цивільному житті – зразковий сім'янин, що ганяє на велосипеді й возить у наплічнику французького бульдога на прізвисько Луна. Він теж слухає музику. З його кишенькової колонки JBL часто лунає те, що пасує до обставин. Іноді це ДТК у виконанні Ілена Гюльда, іноді *Portishead* або й узагалі афробіт. Ми влаштовуємо чайні церемонії і слухаємо його музику. На березі річки, в лісі, на блокпості, в розташуванні. У нас схожі смаки, і це неабияк тішить.

Однак я залишаю дещо тільки для себе. Те, що слухаю виключно в ейрподсах. Приватне, винятково інтимне. Я слухаю Лану Дель Рей і Лолу Марш, *Florence And The Machine* і Мадлен Пейру. Я люблю жінок, а їхні голоси ще більше. Мені залежить на тому, щоб чути їхні хрипкі, крикливі, дзвінкі голоси. Коли ти весь у солярі або пропахлий димом, коли ти з душі або з наряду, з добового чергування або з наради сержантів – треба чути жінок.

Через півтора тижня після початку повномасштабного вторгнення – ми тоді дислокувалися в Києві, рили окопи та облаштовували позиції на території телевежі – мене відпустили на чотири години додому. Випрати речі й посидіти в тиші, яку безсоромно розривали сирени повітряної тривоги. Тоді я і зрозумів, що можу нарешті спробувати знову послухати музику. Того дня це був бельгійський гурт Zap Mama. Чорний голос Марі Долн здався мені раптом вишкіром мирного життя – неактуальним, далеким, незграбним. Від того голосу стало боляче і прикро, здалося навіть, що співачка навмисне кривляється, щоб дошкулити мені. Колупнути рану. Розчухати вавку. Я лежав на ліжку, чекав,

поки машинка досушить речі, дивився на заклеєне скотчем вікном і уявляв себе дев'ятнадцятирічним юнаком, що після невдалого побачення їде страшенно повільним третім тролейбусом від Палацу Спорту на свою рідну Солом'янку, а якщо точніше – на ту вулицю, яка тепер носить ім'я загиблого героя Романа Ратушного...

А втім, після того дивного досвіду я таки почав слухати музику, слухати її весь час. Особливо коли ми виїхали на щойно звільнені від окупантів території Київської області. В цих лісах музика стала моєю головною супутницею, обов'язковим доповненням до солдата, мов особиста зброя і турнікет. Жіночий вокал як саундтрек моєї депресії, як чортовий німб одвічної боротьби добра зі злом, як глухий щем моєї самотності й тінь від солдатської фрустрації.

Виходячи з розташування, я бачу п'яного п'ятидесятирічного бійця, який слухає «Пори Року» Вівальді. Або мій друг – сирецька шпана 90-х із позивним Географ – усюте слухає «Вова, ї**ш їх, б**дь». Або борець мого відділення Капрал знову наспівує «ластівки, ластівки». Для когось грає свою куцу музику радіо «Байрактар», а для мінометника Кума лунають весільні пісні. Їхня музика чужа мені. Я тікаю від неї, ховаюся в найглибші шпарини своїх сховків. Залізаю до спальника, накриваюся з головою і поринаю у той світ, де панують жіночий вокал, чистий секс, любов і краса, а також медитація серед хаосу російських ракет, масових поховань і катівень.

Війна проковтнула нас, і ми також носимо її в собі, та мій організм досі не перетравлює це відчуття, він відторгає страх, біль і бездонне горе. Але це моя війна, і я вимушений бути одним із тих, у кому вона проросла своїм чорним

корінням. У бліндажах, у закинутих виробничих цехах, на заляпаних кров'ю матрацах, посеред лісу і на краю поля, у чергах на кордоні і в застінках катівень, у коридорах на карематах і в бомбосховищах на долівці, на диванах перед телевізорами і в офісах перед моніторами – ми всі поруч і міцно пов'язані одне з одним нашою спільною війною. Однак я маю свою, лише свою музику, яка веде мене, мов поводитир сліпця, крізь весь цей химерний досвід. Веде туди, де я стану новою людиною. Можливо, із кривим, як дзеркало в лунапарку, баченням світу, відсторонений і холодний, емоційно виснажений і розгублений, наче балаянівський Макаров. Але новий. Зі старою музикою, яку я привезу з війни. І яка залишиться зі мною до кінця моїх днів.